

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА, ДЕМОГРАФІЯ ТА СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА

УДК 168:62:316

Янковська Л.А.,
д.е.н., професор,
Львівський університет бізнесу та права

СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК НОВІТНЯ ФОРМА КАПІТАЛУ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Постановка проблеми. Техногенний підхід домінує у чисельних стратегіях і програмах соціально-економічного розвитку України. Основні зусилля спрямовуються на підтримання передусім високоіндустріалізованого технологічного укладу. Такий напрям не сприяє подоланню широкого спектру явищ кризового характеру. У цьому контексті соціальному капіталу відводяться важливі функції щодо забезпечення постіндустріальних трансформацій економіки та формування належних умов життєдіяльності населення. Адже розвиток соціального капіталу (мереж, громад, кластерів, асоціацій тощо) – передумова створення суспільної моделі партнерства, становлення громадянського суспільства та постіндустріальної економіки. Сказане визначає актуальність дослідження проблем функціонування соціального капіталу та створення ефективної системи управління цією новітньою формою капіталу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорії постіндустріального суспільства присвячені публікації таких відомих зарубіжних учених, як Д. Белла, Дж. Гелбрейта, В. Іноземцева, М. Кастельса, У. Ростоу та ін. Питання значення феномену соціального капіталу в розвитку суспільства знайшли відображення у працях М. Армстронга, П. Бурдьє, Д. Коулмана, Ф. Фукуями, Дж. Ханіфана, Дж. Хауберера і Дж. Якобса. У них започатковано теорію соціального капіталу та зроблено сучасні соціологічні інтерпретації концепції соціального капіталу. У дослідженні проблематики формування та використання соціального капіталу суттєвий внесок зробили такі вітчизняні дослідники: О.А. Грішнова, М.С. Дороніна, О.В. Мартякова, А.І. Нечипоренко, А. Бова, О. Демків, А. Колодій, М. Лесечко, В. Оніщук, В. Степаненко, А. Чемериста. Однак міждисциплінарним проблемам управління соціальним капіталом на тлі викликів постіндустріальної економіки у багатьох з них приділена недостатня увага. Тому дослідження праць закордонних та українських учених у світлі сучасних викликів для України дає підстави стверджувати про необхідність подальшого дослідження окреслених проблем з урахуванням нової ідеології перспективного розвитку, зорієнтованої на досягнення сталості, рівності можливостей та справедливості в суспільстві.

Постановка завдання. Основна мета дослідження полягає у розкритті сутності та значення соціального капіталу в розбудові постіндустріальної економіки в умовах техніко-економічних та науково-технологічних трансформацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ще К. Маркс у «Капіталі» звернув увагу на можливість втрати соціальною організацією цілісності внаслідок технологічного прогресу [2, с. 3]. Далі Ф.Тьонніс досліджував перебіг перетворення сільськогосподарських общин на промислові міста внаслідок індустріалізації та промислової революції [3, с. 234-235]. Слід погодитися з думкою Терешкун О.Ф., що «індустріальні суспільства продовжили свою трансформацію, перетворюючись на постіндустріальні, інформаційні суспільства, зіткнувшись з проблемою відставання у змінах соціальних норм» [4, с. 93], які є складовою соціального капіталу. Соціальний капітал поряд з матеріальним, фінансовим та інтелектуальним капіталами продукує вартість і є одним з факторів виробництва, значення якого дедалі більше зростає.

Дослідницька група Всесвітнього Банку визначає його як впроваджені в соціальні структури суспільств норми і соціальні відносини, що дають можливість людям координувати дії, щоб досягти бажаних цілей [5]. Особливості організації суспільства (принципи, норми, довіра, структури цивільної залученості), що сприяють ефективності здійснюваних суспільством координованих дій, тобто характеристика соціального життя називається соціальним капіталом. Він втілюється в соціальних відносинах у рамках організації, а також між членами організації й інших утворень як формальними, так і неформальними і створює середовище функціонування людського капіталу. Соціальний капітал відрізняється від людського тим, що створюється та передається через культурні механізми, наприклад релігію, традиції, історичні звичаї. Введення терміну "капітал" у соціологію значно

розширило аналізовані форми капіталу. Відмінною рисою капіталу в соціології є обставина, що капітал може приймати не тільки уречевлені форми, але й втілюватися в окремих людях і відносинах між ними [6]. Перше відоме згадування "соціального капіталу" у сучасному значенні було пов'язано з освітою та місцевим співтовариством [7]. З тих часів соціальний капітал вивчався J. Jacobs [7] у ході аналізу сусідських відносин у містах (соціальний капітал визначався як мережа сусідських відносин); J. Coleman [8], що підкреслював взаємне доповнення людського та соціального капіталу; R. Putnam [9] і F. Fukuyama [10], що застосували концепцію соціального капіталу на рівні держави та регіону, причому R. Putnam підкреслював роль його цивільного залучення в розвитку демократії та соціальної єдності. Bourdieu і Passeron [11] застосовували дуже близьку за змістом концепцію "культурного капіталу".

Засновники теорії соціального капіталу ґрунтували її на дослідженнях довіри в суспільстві, норм та соціальних мереж. Дослідження таких учених, як Фр. Фукуяма, А. Портес, П. Бурдьє, Дж. Коулман [8; 9; 10] показали, що на економічні процеси суттєво впливають процеси, що відбуваються в соціальній сфері. Існує множина економічних операцій, які можливі тільки якщо люди довіряють один одному, співпрацюють і вирішують виникаючі конфлікти. Співробітництво партнерів впливає на інвестиції, що стануть виправданими тільки при дотриманні своїх зобов'язань, тобто в умовах довіри партнерів один одному. Це важливо у більшій мірі для фінансових відносин, де гроші позичають і повертають з часом. Протягом всієї історії економічних відносин міжнародна торгівля завжди була дуже ризикованим підприємством. Витрата часу і грошей, необхідних для доставки виробленого товару торговельному партнерові припускають певну довіру. Відносини, що будуються на довірі, є ключовими і для політичної сфери. Історики-економісти показали, що навіть автократи, які не зневажають будь-якими зобов'язаннями, мають жвавий інтерес у тім, щоб переконати населення в солідності кредиту довіри до них. Як підкреслює політолог М. Леві, довіра є ключовим пунктом навіть для сучасної держави. Сьогоднішні політики та чиновники в більшій мірі стурбовані тим, як підтримати зацікавленість своїх громадян у співробітництві. У своїх дослідженнях Ф. Фукуяма порівнює різні національні культури розвинутих країн [12] і заявляє, що недовірчі відносини, які домінують у культурній сфері, впливають на формування економічних інститутів: в економіці переважає сімейний бізнес, тому що довірчі відносини усередині сімейних зв'язків є великою цінністю для її членів. Так, «культури з високим ступенем довіри», тобто країни з високорозвинутими інститутами посередництва (Фукуяма виділяє Японію, Німеччину і США) мають важливі переваги в конкурентній боротьбі. Вони володіють сильними фінансовими інститутами, більш мудрою політикою найму працівників і великими корпораціями, що стали «світовими гравцями». Поняття «соціальний капітал» визначається ним «як набір неформальних цінностей або норм, що поділяються членами групи і які уможливають співробітництво усередині цієї групи» [12]. Мова йде не про всілякі цінності (оскільки існують і помилкові цінності, визнані, наприклад, злочинним угрупованням): норми, що роблять соціальний капітал, повинні містити в собі «правдивість, виконання зобов'язань, співробітництво з іншими людьми» [12]. Усі суспільства мають деякий запас соціального капіталу, але вони розрізняються тим, що автор називає «радіусом довіри», — параметром, що вказує на поширення визначених норм співробітництва на групи різного розміру, а не на суспільство в цілому.

В останні декілька років у західній літературі широко обговорюваними стали концепції довіри як основне поняття глобалізації західної цивілізації, що розвивається на принципах конструктивного, творчого співробітництва та партнерства міжнародних корпорацій у рамках світової системи та характеризується власними культурними і класовими аспектами [12]. В даний час постіндустріальне суспільство – це перш за все різнопланові відносини між людьми [13]. А.Гідденс [14] бачить істотне розходження між "базовою довірою" і довірою до абстрактних систем, а А.Зелігман [15] розглядає довіру, з одного боку, як відчуття відповідальності, обов'язку (trust), а з іншої, як значиму ступінь вірогідності, впевненості в завтрашньому дні (confidence). У першому випадку довіра завжди персоналізована – вона формується у міжособистісних відносинах: це потенціал взаємної довіри та взаємодопомоги. В другому вона асоціюється з визначеними соціальними інститутами та системами, зобов'язаннями, очікуваннями, інформаційними каналами і соціальними нормами. Довіра може розглядатися і як джерело, і як результат соціального капіталу, а також служити дуже точним узагальненим показником багатьох норм, поглядів і цінностей, на яких ґрунтується соціальне співробітництво. Довіра може бути показником надійності економічних агентів (з урахуванням тимчасових лагів), але надійність описує поведінку, яка є результатом множини факторів, включаючи взаємозв'язки та визнані цінності і норми.

Соціальний капітал як соціальний об'єднувальний інструмент дозволяє мобілізувати додаткові ресурси відносин на основі взаємодовіри людей [16]. "Соціальний капітал – це здатність індивідів використовувати обмежені ресурси за рахунок свого членства у певній соціальній мережі або ж більш широкій соціальній структурі. Здатність нагромаджувати соціальний капітал не є індивідуальною характеристикою особистості, це – особливість тієї мережі відносин, що вибудовує індивід, тобто соціальний капітал – це результат участі людини в соціальній структурі" [17]. Тобто соціальний капітал дозволяє добровільно об'єднати обмежені ресурси, якими володіє суспільство та використовувати їх

за рахунок горизонтальних і вертикальних зв'язків між людьми, соціальних мережах або соціальній структурі.

Цієї точки зору дотримується П. Бурдье, що визначає соціальний капітал як «сукупність актуальних або потенційних ресурсів, що пов'язані з володінням міцними мережами зв'язків, більш-менш інституціоналізованими відносинами взаємного знайомства і визнання» [11]. Таке визначення підкреслює, що соціальні мережі не виникають самі по собі, а конструюються через залучення спеціальних стратегій, орієнтованих на інституціоналізацію групових відносин. Інституціоналізація соціальних зв'язків дозволяє використовувати їх як надійне джерело одержання інших соціальних вигод. При цьому під мережею в соціальній економіці розуміють «групу індивідуальних агентів, що розділяють неформальні норми або цінності, крім тих, які необхідні для звичайних ринкових операцій» [12]. Згідно думки Фукуями, мережні зв'язки не є чимось новим, а навіть зовсім навпаки [12].

Для визначення поняття соціального капіталу Р. Патнем також «звертається до таких рис соціальної організації, як довіра, норми, мережі, що можуть поліпшити ефективність суспільства на підґрунті забезпечення координуючої дії» [9]. На його думку, такі цінності, як ступінь взаємної довіри, суспільні зв'язки, універсалізовані інституціональні взаємодії — це результат «багатоскладової еволюції, що включає в себе і найгостріші конфлікти, і повсякденну «капілярну» роботу нормоутворення, і цивілізаторську діяльність інтелектуальної й управлінської еліти».

Американська організація «Бостон фондэйшн» так само, як і П. Бурдье, визначає соціальний капітал як добровільне об'єднання усіляких ресурсів, якими володіють жителі, і наступне цілеспрямоване використання цих ресурсів для рішення внутрішньої проблеми. Гроші, устаткування, матеріали й інструменти, особистий час – усе це ресурси, якими володіє співтовариство. Таким чином, формування соціального капіталу, є свого роду рішенням проблем співтовариства, що мешкають на певній території (міста, області або іншої адміністративно-територіальної одиниці.)

Відповідно до визначення Всесвітнього Банку, соціальний капітал – це інститути, відносини і норми, що формують, якісно і кількісно, соціальні взаємодії в суспільстві. Останнім часом з'являється усе більше доказів, що соціальна єдність служить визначальним фактором економічного процвітання та стійкого розвитку суспільства. В умовах постіндустріальної економіки значення соціального капіталу тільки зростає. В. Сікора вважає соціальний капітал головним напрямом економічного мислення в сфері економічного розвитку та новою парадигмою, та оцінив його в 78 % сукупного багатства розвинених ринкових економік [18]. Соціальний капітал є не просто сумою інститутів, що підтримують суспільство, а скоріше «клеєм», що утримує разом різні його частини. Він складається насамперед з горизонтальних зв'язків між людьми, і включає соціальні мережі та відповідні норми, що впливають на продуктивність і добробут різних співтовариств. Більш широке розуміння соціального капіталу, що пояснює як позитивні, так і негативні його аспекти, включає в розгляд не тільки горизонтальні, але і вертикальні зв'язки між людьми, а також поведінку організацій і відносини між ними. Такий підхід враховує, що горизонтальні зв'язки забезпечують співтовариствам ідентичність і спільність цілей, а також підкреслює, що під час відсутності зв'язків, що з'єднують різні соціальні групи (релігійні, етнічні, соціально-економічні), внутрішньогрупові зв'язки можуть стати основою для переслідування вузьких інтересів і перешкоджати доступу до інформації та матеріальних ресурсів, що інакше могли б надати значну підтримку співтовариству (наприклад, зведення про вакансії, доступ до кредитів і т.д.). Роль такого клею в умовах побудови постіндустріальної економіки зростає і набуває нових якостей, соціальні мережі будуються з використанням інформаційного та технічного забезпечення, софтизації виробництва. «Софтизація, будучи неологізмом терміну «розм'якшення», характеризує якісно нові пріоритети та підходи до забезпечення сталого економічного зростання, коли «твердим» елементам господарського механізму, якими перенаситилася класична індустріальна економіка, необхідні «м'які» вкраплення у формі інноваційних підходів до інформаційного забезпечення, оптимізації й оперативності» [18, с. 55-56].

Узагальнення наукових джерел дозволяє відокремити чотири основні напрями дослідження ролі соціального капіталу в становленні постіндустріальної економіки: 1. З точки зору антропологічної літератури з природних інстинктів людських істот впливає їх прагнення до об'єднання. Наприклад, Ф. Фукуяма [9] підкреслював біологічну основу соціального порядку та виявляв корені соціального капіталу в людській природі. 2. Соціологічна література описує соціальні норми та джерела мотивації людської поведінки. Особлива увага приділяється таким рисам соціальної організації, як довіра, взаємна відповідальність, мережа цивільного залучення. 3. Економічна література вводить передумову про те, що люди при взаємодії один з одним прагнуть до максимізації індивідуальної корисності та використовують ресурси соціального капіталу при здійсненні різних типів діяльності [19]. При такому підході акценти зосереджені на інвестиційних стратегіях індивідуума в умовах альтернативних можливостей використання часу. 4. У політологічній літературі підкреслюється роль інститутів, політичних і соціальних норм у формуванні людської поведінки. Визначення соціального капіталу, що застосовується в роботах Світового Банку, полягає в тім, що він відноситься до інститутів, відносин і норм, що формують кількість і якість соціальних взаємодій у суспільстві. Усі нові дані підтверджують, що соціальна єдність є найважливішим чинником економічного процвітання та

стійкого розвитку.

Концепція "соціального капіталу" відрізняється від людського та фізичного капіталу за низкою аспектів, оскільки вона скоріше відображає відносини, ніж власність окремого індивідуума і є переважно суспільним благом, що поділяється групою; створюється за допомогою суспільних інвестицій часу і зусиль, але не в безпосередній формі, як людський або фізичний капітал. Якщо фізичний капітал цілком втілений в певних матеріальних формах, то людський капітал менш відчутний. Він виявляється в навичках і знаннях, придбаних індивідом. Соціальний же капітал ще менш відчутний, оскільки він існує тільки у взаєминах індивідів. Якщо фізичний і людський капітали втілюються у знаряддях праці та навчанні, що підвищують індивідуальну продуктивність, то соціальний капітал проявляється в таких елементах громадської організації, як соціальні мережі, соціальні норми і довіра, що створюють умови для координації та співпраці заради взаємної вигоди, значення яких зростає в умовах постіндустріальної економіки. Так само як фізичний і людський капітали соціальний капітал полегшує виробничу діяльність. Важливими якостями соціального капіталу, на відміну від фізичного і людського капіталів, є те, що він відображає позитивний вплив співтовариства або групи людей на індивіда незалежно від його вибору. Це означає, що, якщо лідери будь-якої групи ставлять за мету підвищити якість життя, скоротити злочинність і поліпшити соціальне становище району, де живуть члени групи, то всі з них будуть в однаковій мірі користуватися позитивним результатом своєї роботи.

Соціальний капітал — чинник розвитку національної економіки в напрямку побудови постіндустріального суспільства. Як і інші форми капіталу, в умовах постіндустріальної економіки, соціальний капітал є продуктивним. Він сприяє формуванню ознак постіндустріального суспільства поєднання економічної та соціальної сфер господарства як рівнозначних елементів системи, значні витрати на освіту, науку, значні бюджетні витрати на соціальне забезпечення населення, гуманізація праці, подолання експлуатації людини людиною, збільшення кількості вільного часу у робітників, зміна вартісних оцінок створених благ [20, с.86], досягненню визначених цілей економіки, домогтися яких при його відсутності неможливо. У суспільстві, що у достатку володіє соціальним капіталом, до якого відноситься постіндустріальне, знижуються усі витрати виробництва та ведення бізнесу, оскільки відносини довіри, що існують між людьми, значно полегшують координацію їхніх зусиль і сприяють взаємовигідному співробітництву. Навпаки, у суспільстві з дефіцитом соціального капіталу відсутність довіри між людьми веде до загострення всяких конфліктів (соціальних, міжнаціональних і навіть особистих) і, відповідно, перешкоджає ефективному співробітництву, необхідному для швидкого економічного росту та стійкого суспільного розвитку.

Соціальний капітал характеризується наступними рисами, які можуть проявитися в повному обсязі лише в постіндустріальному суспільстві. По-перше, соціальний капітал – це завжди продукт організованої взаємодії, тому він має суспільну, а не індивідуальну природу. Для володіння соціальним капіталом людина повинна бути пов'язана з іншими людьми, і ці зв'язки фактично є джерелом її переваги. По-друге, соціальний капітал, як елемент функціонування соціально організованої суспільної системи, не може знаходитися в приватній власності, тобто є суспільним благом. Отже, соціальний капітал вкладений у соціальну структуру і є суспільним благом [9].

Висновки та подальші дослідження. Узагальнено теоретичне обґрунтування сутності економічної категорії «соціальний капітал», його спільні та особливі ознаки в порівнянні з іншими формами капіталу. Ідентифіковано складові соціального капіталу. Виокремлено ознаки постіндустріального суспільства, які формуються на підґрунті формування соціального капіталу. Виділено чотири основні напрями дослідження ролі соціального капіталу в становленні постіндустріальної економіки. На основі такого аналізу можливе визначення пріоритетних напрямків розробки та реалізації державної соціальної політики, що сприятиме збереженню цілісності соціальної організації в умовах постіндустріальних трансформацій.

Бібліографічний список

1. Першочергові кроки розвитку до створення інформаційного суспільства на Україні // Інформаційне Суспільство України. – Електронний ресурс. – Режим доступу: www.isu.org.ua
2. Маркс К. Речь на юбилее «The People's Paper» / К. Маркс, Ф. Энгельс. Сочинения, 2-ое изд. – Т. 12. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1958. – С. 3–5.
3. Кухта Б. Хто є хто в європейській та американській політичній науці: Малий політологічний словник / Б. Кухта, А. Романюк, М. Поліщук; За ред. Б. Кухти. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Львів: Кальварія, 1997. – 288 с.
4. Терешкун О. Ф. Соціальний капітал і постіндустріальний розвиток / О. Ф. Терешкун // Вісник Черкаського університету. – 2011. – Вип. 200. – с.92-98.
5. The World Bank [Electronic resource] / Web sait. – Access mode: <http://www.worldbank.org>
6. Радаев В. В. Понятие капитала, формы капиталов и их конвертация / В. В. Радаев // Экономическая социология. Т.3. – 2002. – №4. – С. 20-31.

7. Jacobs J. The Life and Death of Great American Cities. - New York: Random House, 1961. – 226 p.
8. Coleman J. Social Capital in the Creation of Human Capital / J Coleman // American Journal of Sociology – 1988. – Vol. 94 Supplement. – С. 95-120.
9. Putnam R. Making Democracy Work : Civic Tradition in Modern Italy / R. Putnam. – Princeton: Princeton University Press, 1994 – 280 p.
10. Fukuyama, F. The Great Disruption: Human Nature and the Reconstitution of Social Order / F. Fukuyama, – New York: The Free Press, 1999. – 354 p.
11. Bourdieu P. The forms of capital // Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education / Ed. by J.G.Richardson. – N.Y.: Greenwood, 1985. – 248 p.
12. Фукуяма Ф. Великий разрыв / Пер. з англ. общ. ред. А. В. Александровой. – М. : ООО «Издательство АСТ», 2003. – 474 с.
13. Денисенко П.А. Інтелектуальна складова соціального капіталу вконтексті сталого розвитку / П. А. Денисенко // Вісник СумДУ. Серія Економіка. – 2011. – № 2. – с.146-153.
14. Giddens A. Modernity and Self-Identity : Self and Society in the Late Modern Age / A. Giddens. – Cambridge: Polity Press, 1991. – 256 p.
15. Seligman A. B. The Problem of Trust. / A. B. Seligman. – Princeton Princeton University Press, 1997 – 240 p.
16. Paldam M. Social Capital: One or Many? Definition and Measurement // Journal of Economic Surveys. – 2000. – Vol. 14. – Issue 5. – pp. 629–654.
17. Portes A. Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology // Annual Review of Sociology. – 1998. – № 24. – P. 8-9.
18. Сікора В. Виступ на круглому столі «Безпека економічних трансформацій» / В. Сікора. – У кн.: Від соціального забезпечення до соціальної політики: Зб. ст. за ред. Я. А. Жаліла. – К. : Сатсанга, 2001. – 100 с.
19. Дороніна М.С. Проблеми і передумови якісно-кількісної оцінки соціального капіталу виробничої організації / М. С. Дороніна, А.І. Нечепуренко // Економіка и управление. – 2006. – № 2-3. – С. 82-85.
20. Лебедева Л. Проблеми становлення концепції постіндустріального суспільства / Л. Лебедева // Вісник КНТЕУ. – 2012. – № 6. – С. 83-91.

References

1. “Immediate steps of development to creation of the Information Society in Ukraine”, *Informatsiine Suspilstvo Ukrainy*, available at: www.isu.org.ua
2. Marx, Karl Heinrich and Engels, Friedrich (1958), *Rech na yubilee “The People’s Paper”* [Speech at anniversary “The People’s Paper”], *Gosudarstvennoe izdatelstvo politicheskoy literatury*, Moskov, Vol 12, pp. 3-5.
3. Kukhta, B., Romaniuk, A. and Polishchuk, M. (1997), *Khto ye khto v yevropeiskii ta amerykanskkii politychnii nauksi*: [Who is who in the European and American political science: Small Political Dictionary], *Malyi politolohichnyi slovnyk*, Kalvariia, Lviv, Ukraine, 288 p.
4. Tereshkun, O. (2011), “Social capital and postindustrial society development: theoretical and methodological analysis”, *Visnyk Cherkaskoho universytetu*, Iss.200, pp. 92-98.
5. The World Bank, available at:<http://www.worldbank.org/>
6. Radaev, V. (2002), “Concept of capital, forms of capital and conversion”, *Ekonomicheskaya sotsiologiya*, Vol.3, pp. 20-31.
7. Jacobs, J. (1961), *The Life and Death of Great American Cities*, Random House, New York, p. 226.
8. Coleman, J. (1988), *Social Capital in the Creation of Human Capital*, *American Journal of Sociology*, Vol. 94 Supplement, pp. 95-120.
9. Putnam, R. (1994), *Making Democracy Work : Civic Tradition in Modern Italy* Princeton University Press, Princeton, p. 280.
10. Fukuyama, F. (1999), *The Great Disruption: Human Nature and the Reconstitution of Social Order*, The Free Press, New York, p. 354.
11. Bourdieu, P. (1985), “The forms of capital”, *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, Ed. by J.G.Richardson. Greenwood, New York, 248 p.
12. Fukuyama, F. (2003), *Velikiy razryiv* [The Great Disruption: Human Nature and the Reconstitution of Social Order], Translated by A.V. Aleksandrovoy, Izdatelstvo AST, Moskov, 474 p.
13. Denysenko, P.A. (2011), “Intellectual aspect of social capital in the context of sustainable development”, *Visnyk SumDU. Seriya Ekonomika*, no. 2, pp. 146-153.
14. Giddens, A. (1991), *Modernity and Self-Identity : Self and Society in the Late Modern Age*, Polity Press, Cambridge, p. 256.
15. Seligman, A.B. (1997), *The Problem of Trust*, Princeton University Press, Princeton, p. 240.

16. Paldam, M. (2000), "Social Capital: One or Many? Definition and Measurement", *Journal of Economic Surveys*, Vol. 14, Issue 5, pp. 629–654.
17. Portes, A. (1998), "Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology", *Annual Review of Sociology*, Vol. 24, pp. 8-9.
18. Sikora, V. (2001), Vystup na kruhlomu stoli „Bezpeka ekonomichnykh transformatsii”, *Vid sotsialnoho zabezpechennia do sotsialnoi polityky* [From Social Security to Social Policy], Zb. Statei, editor by Ya. A. Zhalilo, Satsanha, Kyiv, Ukraine, p. 100.
19. Doronina, M.S. and Nechepurenko, A.I. (2006), "Problems and prerequisites qualitative and quantitative assessment of the social capital of the industrial organization", *Ekonomika i upravlenie*, Vol. 2-3, pp. 82-85.
20. Lebedeva, L. (2012), "Formational aspects of post-industrial society's concept", *Visnyk KNTEU*, no. 6, pp. 83-91.

Янковська Л.А. СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК НОВІТНЯ ФОРМА КАПІТАЛУ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Мета. Метою статті полягає у розкритті сутності та значення соціального капіталу в розбудові постіндустріальної економіки в умовах техніко-економічних та науково-технологічних трансформацій.

Методика дослідження. Теоретичною і методологічною основою дослідження є фундаментальні положення сучасної економічної теорії, наукові праці вчених, нормативні та законодавчі акти України з питань соціальної політики та стратегії розвитку України. В процесі дослідження використовувалися такі методи: теоретичного узагальнення, аналізу та синтезу, індукції і дедукції абстрактно-логічний (для виявлення сутності соціального капіталу як економічної категорії), монографічний (при вивченні особливостей соціального капіталу в умовах переходу до постіндустріальної економіки), комплексний підхід (для узагальнення підходів до структуризації соціального капіталу), системного аналізу (при дослідженні можливостей збереження соціальною організацією цілісності, незважаючи на збурювання технологічного прогресу), структурно-логічного аналізу (для побудови логіки та структури дослідження), монографічний метод (відокремлення чотирьох основних напрямів дослідження ролі соціального капіталу в становленні постіндустріальної економіки: антропологічного, соціологічного, економічного та політологічного).

Результати. Узагальнено теоретичне обґрунтування сутності економічної категорії «соціальний капітал», його спільні та особливі ознаки в порівнянні з іншими формами капіталу. Ідентифіковано складові соціального капіталу на підґрунті узагальнення підходів до структуризації соціального капіталу. Виокремлено ознаки постіндустріального суспільства, які формуються на підґрунті функціонування соціального капіталу. Виділено чотири основних напрями дослідження ролі соціального капіталу в становленні постіндустріальної економіки

Наукова новизна полягає у використанні системного підходу до обґрунтування сутності і значення соціального капіталу для збереження цілісності соціальною організацією в умовах трансформації до постіндустріальної економіки

Практична значущість. Отримані результати дослідження є підґрунтям для вирішення практичних проблем щодо розробки та реалізації соціального капіталу.

Ключові слова: соціальний капітал, постіндустріальна економіка, довіра, норми, соціальні мережі

Yankovska L. SOCIAL CAPITAL AS A NEW FORM OF POSTINDUSTRIAL ECONOMY'S CAPITAL

Purpose. Purpose of the article is the disclosure of nature and importance of social capital in the development of post-industrial economy in the conditions of technical, economic and scientific-technological transformations.

Methodology of research. Theoretical and methodological basis of research is fundamental provisions of modern economic theory, scientific works of scientists, normative and legislative acts of Ukraine on Social Policy and Development Strategy of Ukraine. In research process the following methods was used: theoretical generalization, analysis and synthesis, induction and deduction, abstract logical (to identify the nature of social capital as an economic category), monographic (at the study features of social capital in the transition to a post-industrial economy), a comprehensive approach (for generalization approaches to structuring social capital), systems analysis (at the study features of social organization preserve the integrity despite the disturbance of technological progress), structural and logical analysis (for building logic and structure of the research), monographic method (separate the four main areas of research of the social capital role in the development of post-industrial economy, anthropological, sociological, economic, and political).

Findings. The theoretical justification of the essence of economic categories "social capital" are overview, its common and special features with other forms of capital was compared. Components of social capital through prudent activities synthesis of approaches to structuring social capital was identified. Characteristics of postindustrial society, formed through prudent activities functioning social capital was determined. Four main research areas of the social capital role in the development of post-industrial economy was identified.

Originality. Scientific novelty is the use of a systematic approach to study of the nature and importance of social capital to maintain the integrity of social organization in the transformation to a post-industrial economy.

Practical value. The obtained results of research is the basis for solving practical problems in the design and implementation of social capital.

Key words: social capital, post-industrial economy, trust, norms, social networks

Янковская Л.А. СОЦИАЛЬНЫЙ КАПИТАЛ КАК НОВЕЙШАЯ ФОРМА КАПИТАЛА ПОСТИНДУСТРИАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

Цель. Цель статьи состоит в раскрытии сущности и значения социального капитала в развитии постиндустриальной экономики в условиях технико-экономических и научно-технологических трансформаций.

Методика исследования. Теоретической и методологической основой исследования являются фундаментальные положения современной экономической теории, научные труды ученых, нормативные и законодательные акты Украины по вопросам социальной политики и стратегии развития Украины. В процессе исследования использовались следующие методы: теоретического обобщения, анализа и синтеза, индукции и дедукции абстрактно-логический (для выявления сущности социального капитала как экономической категории), монографический (при изучении особенностей социального капитала в условиях перехода к постиндустриальной экономике), комплексный подход (для обобщения подходов к структуризации социального капитала), системного анализа (при исследовании возможностей сохранения социальной организацией целостности, несмотря на возмущение технологического прогресса), структурно-логического анализа (для построения логики и структуры исследования), монографический метод (отделить четырех основных направлений исследования роли социального капитала в становлении постиндустриальной экономики: антропологического, социологического, экономического и политологического).

Результаты. Обобщено теоретическое обоснование сущности экономической категории «социальный капитал», его общие и особенные признаки по сравнению с другими формами капитала. Идентифицировано составляющие социального капитала на основе обобщения подходов к структуризации социального капитала. Выделены признаки постиндустриального общества, которые формируются на основе функционирования социального капитала. Выделены четыре основных направления исследования роли социального капитала в становлении постиндустриальной экономики

Научная новизна. Заключается в использовании системного подхода к обоснованию сущности и значения социального капитала для сохранения целостности социальной организацией в условиях трансформации к постиндустриальной экономике

Практическая значимость. Полученные результаты исследования являются основой для решения практических проблем по разработке и реализации социального капитала.

Ключевые слова: социальный капитал, постиндустриальная экономики, доверие, нормы, социальные сети.

УДК 336.25/.26(477-22)+(100)

*Дворник І.В.,
аспірант*,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України*

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД І ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ РІВНЯ ДОХОДІВ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ

Постановка проблеми. В Україні, як і в інших країнах світу, сільське населення характеризується гіршими умовами для проживання людей, нижчим рівнем розвитку підприємництва, розміром отримуваних доходів та відсутністю достатньої пропозиції на ринку праці порівняно з міським. Ця обставина обумовлює актуальність виділення в окрему проблему формування доходів цієї групи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню формування доходів сільського населення присвячено багато праць таких видатних учених, як Саблук П.Т., Саловська Л.В., Василенька Н.І., Мороз О.В., Кізіма Т.О., Шпичак О.М. та ін. Разом із цим, в умовах економічної нестабільності доцільно дослідити розбіжності між українськими та світовими стандартами формування рівня доходів.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз міжнародного досвіду формування доходів сільського населення та порівняння його з вітчизняною практикою; внесення пропозицій щодо вдосконалення цього процесу в Україні для підвищення рівня життя населення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічне зростання країни є ключовим чинником її економічного розвитку. Згідно з Доповіддю про людський розвиток на 2013 рік у межах Програми розвитку ООН (ПРООН), Україна за рівнем людського розвитку серед 187 країн перебувала на 78 місці. Для його розрахунку використовується розмір валового національного доходу на душу населення, за яким Україна займала 99 місце у світі [8].

*Науковий керівник: Талавиря М.П. – д.е.н., професор